

ВПЛИВ РІВНЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СХИЛЬНІСТЬ ДО ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ЖІНОК, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Л.Я. Огурцова¹, Т.В. Гура²

¹ магістрант кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами імені акад. І.А. Зязюна, НТУ «ХПІ», Харків, Україна

*² доцент кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами імені акад. І.А. Зязюна, канд.психол.наук, НТУ «ХПІ», Харків, Україна
logurtsova@ukr.net*

Домашнє насильство залишається однією з найболючіших соціальних проблем, що набуває особливої актуальності в умовах підвищеної нервової напруги в суспільстві. Воєнна агресія Росії проти України додатково посилила психологічний тиск на населення, створюючи передумови для загострення кризових ситуацій в сім'ях. У зв'язку з цим, дослідження чинників, які впливають на схильність жінок до віктимної поведінки, стає важливим кроком до розуміння механізмів, що підвищують їхню вразливість перед насильством та сприятиме розробці ефективних механізмів для надання їм допомоги та підтримки.

Емоційний інтелект (ЕІ) виступає одним із ключових аспектів особистості, що може впливати на здатність людини долати стресові ситуації, регулювати емоції та приймати обґрунтовані рішення навіть в умовах емоційного напруження. На сьогодні найбільшого розповсюдження серед існуючих методик оцінювання емоційного інтелекту набули методики Дж. Майєра, П. Саловея та Д. Карузо (MSCEIT), М. Холла, Н. Шутте, Д. Голмана, Р. Бар-Она, К. Петридеса й Е. Фернхема та ін.

Дослідження ролі ЕІ у жінок, які зазнають домашнього насильства, є надзвичайно важливим, адже вміння управляти емоціями та розпізнавати ризиковані ситуації може сприяти зниженню їхньої віктимності та підвищенню стійкості до повторної травматизації.

Ця робота має на меті дослідити вплив рівня емоційного інтелекту на схильність до віктимної поведінки серед жінок, що постраждали від домашнього насильства з метою використання отриманих даних фахівцями закладів та установ, діяльність яких спрямована на запобігання та усунення наслідків насильства в сім'ї (кризові кімнати для постраждалих від домашнього насильства, соціальні центри матері та дитини, центри соціально-психологічної допомоги, притулки тощо).

Для даного дослідження обґрунтованими та доцільними є: тестова методика MSCEIT, розроблена Дж. Майєром, П. Саловеєм та Д. Карузо та опитувальник емоційного інтелекту «ЕмІн» Д. В. Люсіна.

З огляду на кілька ключових факторів, MSCEIT є однією з найперших та найбільш визнаних методик оцінки емоційного інтелекту, що базується на здібнісному підході (орієнтація на оцінку здібностей). Методика дозволяє комплексно оцінити ЕІ за чотирма основними напрямками: 1) сприйняття, оцінювання та вираження емоцій; 2) використання емоцій для вирішення проблем; 3) розуміння та аналіз емоцій; 4) свідоме управління емоціями [1]. Опитувальник «ЕмІн» Д. В. Люсіна дозволяє охопити компоненти емоційного інтелекту, важливі для аналізу емоційної стійкості та комунікації.

У рамках дослідження віктимної поведінки серед жінок, які зазнали домашнього насильства, ці тести дозволяють виявити, які саме аспекти емоційного інтелекту

можуть бути посилені для запобігання ризику віктимності та для підвищення психологічної стійкості.

Результати проведеного дослідження, в якому взяли участь 40 жінок віком від 24 до 52 років (20 жінок, що пережили домашнє насильство та 20 жінок, у яких такий досвід відсутній) свідчать про суттєвий негативний вплив домашнього насильства на рівень емоційного інтелекту жінок.

Комплексна оцінка відповідно до чотирьох основних компонентів емоційного інтелекту за методикою MSCEIT свідчить про наступне:

1) Сприйняття, оцінювання та вираження емоцій (ідентифікація емоцій). Дослідження показало, що жінки, які зазнали домашнього насильства, мають знижену здатність точно ідентифікувати власні та чужі емоції. Зокрема, їм важче розпізнавати емоції за невербальними ознаками, такими як міміка, тон голосу та вираз обличчя. Це може пояснюватися емоційним притупленням, яке розвивається як захисний механізм у відповідь на тривалий стрес. У порівнянні з жінками, які не мали такого досвіду, ця група менш успішно ідентифікує навіть базові емоції, що впливає на їхнє сприйняття оточуючих та створює бар'єри для побудови здорових міжособистісних відносин.

2) Використання емоцій для вирішення проблем. Результати дослідження свідчать про те, що жінкам, які мали досвід домашнього насильства, складно використовувати емоції як інструмент для стимулювання мислення або вирішення проблем. Їхні емоції, зокрема ті, що асоціюються зі страхом, тривогою та невпевненістю, не слугують конструктивним підґрунтям для вирішення життєвих проблем, а часто, навпаки, заважають. Це знижує загальну когнітивну ефективність і послаблює їхню здатність орієнтуватися в складних ситуаціях, роблячи їх більш схильними до віктимізації.

3) Розуміння та аналіз емоцій. Жінки, які зазнали насильства, демонструють обмежене розуміння та аналіз власних і чужих емоцій. У них менш розвинена здатність визначати причинно-наслідкові зв'язки між емоціями та подіями, а також прогнозувати, як емоції можуть змінюватися в різних обставинах. Відсутність здатності до глибокого аналізу емоцій ускладнює самопізнання та осмислення власних реакцій на ситуації, що може сприяти повторним ситуаціям віктимізації.

4) Свідоме управління емоціями. Згідно з результатами дослідження, найсуттєвіше зниження спостерігається саме у свідомому управлінні емоціями серед жінок, які пережили домашнє насильство. Вони мають критично низький рівень контролю над емоціями, що обмежує їхню здатність ефективно реагувати на стресові ситуації, підтримувати внутрішню стійкість та відновлювати емоційний баланс. Така нездатність до регуляції емоцій збільшує ризик повторної віктимізації, оскільки призводить до емоційного виснаження та вразливості в міжособистісних стосунках.

Таким чином, результати дослідження підтверджують важливість впровадження спеціальних програм емоційного навчання та психотерапевтичної підтримки для жінок, які пережили домашнє насильство. Ці програми повинні бути спрямовані на розвиток навичок емоційної саморегуляції, підвищення рівня самоусвідомлення та емоційної компетентності, що дозволить зменшити ризик повторної віктимізації та сприятиме відновленню їхнього психологічного здоров'я.

Список літератури:

1. Mayer J.D. Models of emotional intelligence / J.D. Mayer, P. Salovey, D. Caruso; R. Sternberg. Handbook of Intelligence. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. PP. 396-420.

2. Августюк М. М. Теоретичний аналіз концептуальних підходів до операціоналізації емоційного інтелекту. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2021. № 13. С. 81–87.